

УДК 336.5

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИРШЕННЯ

Харченко Т.Б., Сагайдак Ю.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто питання оцінки інвестиційної привабливості регіонів України, досліджено фактори, що її обумовлюють. Зазначено, що потенційний інвестор приділяє основну увагу таким факторам як внутрішня політична стабільність країни, усталеність нормативно-правової бази щодо підприємницької та інвестиційної діяльності, що гарантує недоторканість приватної власності, характер та темпи зростання економіки, стан фондового ринку, фінансово-кредитної системи, місткість і платоспроможність внутрішнього ринку, природні ресурси, соціально-культурні фактори країни. Окреслено перспективи зростання інвестиційної привабливості регіонів.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна привабливість регіонів, ефективне управління інвестиційною діяльністю.

Постановка проблеми. У процесі розбудови ринкової економіки основою розвитку та процвітання країни є формування та реалізація ефективної інвестиційної політики, що дає можливість маневрувати фінансовими ресурсами та швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Процеси глобалізації та інтеграції, що інтенсифікуються останнім часом у світі, визначають напрями розвитку та інтереси всіх країн світу, в тому числі і України. В умовах загострення ринкової конкуренції на міжнародній арені за ринки збуту все більшої ваги набувають питання інвестиційної привабливості регіонів світу та окремих країн. На сьогодні ряд макроекономічних факторів поглиблюють кризові явища в економіці країни, проте це сприяє пошуку нових можливостей та механізмів управління інвестиційною діяльністю на різних рівнях з метою залученню необхідних ресурсів. Особливо гостро питання залучення іноземних інвестицій стосується України, економіка якої знаходиться у кризовому стані. Саме залучення іноземних інвестицій могло б забезпечити економічне зростання, вихід з кризи, підвищення ділової активності більшості суб'єктів господарювання та зменшення дефіциту інвестиційних ресурсів бюджетів усіх рівнів. Ще одним проблемним питанням є нерівномірний розподіл інвестиційних ресурсів між різними регіонами України, що виражається у нерівномірності розподілу доходів населення. Все це вимагає оцінки інвестиційної привабливості регіонів України та розробки нових підходів до збільшення її привабливості для конкретного інвестора із урахуванням специфіки кожного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Несправедливим буде твердження про повну відсутність теоретико-методологічної бази оцінки інвестиційної привабливості на мікро- та макрорівнях. Питання необхідності інвестування в існуючі сфери діяльності та розвиток нових, впровадження новітніх підходів та методів господарювання широко обговорюються та висвітлюються у наукових колах. Дослідженню зазначених проблем в Україні присвячено праці А.П. Гайдучького, М.С. Герасимчука, З.О. Луцишин, В.Л. Осецького, А.А. Пересади та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі широко

дискутуються питання підвищення інвестиційної привабливості національної економіки. Проте актуальність зазначеної проблематики невичерпана, оскільки стосується життєво важливих питань, таких як безпека держави, добробут нації. У цьому контексті особливої уваги заслуговують питання розробки стратегічних підходів до стимулювання інвестиційної діяльності в Україні як з боку внутрішніх суб'єктів господарювання, так і зарубіжних інвесторів.

Основна мета статті – визначення напрямів підвищення інвестиційної привабливості регіонів України, окреслення перспективних можливостей стимулювання інвестиційної діяльності. Відповідно до поставленої мети виділено такі завдання:

- дослідити проблеми розвитку регіонів в Україні з точки зору привабливості інвестування;
- визначити основні фактори, що сприяють чи перешкоджають здійсненню інвестицій в основні сектори вітчизняної економіки;
- проаналізувати перспективні напрями вирішення зазначених проблем;
- обґрунтувати шляхи реалізації основних програм та завдань інвестиційної політики регіонів.

У роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи, за допомогою яких було досліджено процеси та явища у їх взаємозв'язку. Теоретичну основу дослідження склали фундаментальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі інвестування, ефективності діяльності компаній, теорії управління складними соціально-економічними системами, стратегічного управління.

При дослідженні зазначеної проблематики використувувалися методи логічного, економічного аналізу, експертних оцінок та метод порівняння, методи системного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогій.

Проте слід зазначити обмеженість інформації щодо обсягів інвестицій у регіони країни, а подекуди її повну відсутність. Отже, у роботі використані статистичні дані з доступних інформаційних джерел.

Виклад основного матеріалу. Останні публікації вчених багато уваги приділяють теоретичним аспектам зазначеної проблеми. Не применшуючи значення даних публікацій та не піддаючи сумніву ґрунтовність багатьох досліджень, необхідно зазначити, що недостатньо уваги приділено прак-

тичним питанням інвестиційної привабливості. Це можна пояснити швидкістю та динамізмом змін, які відбуваються у межах глобалізаційних процесів. Авторами статті поставлене завдання дослідження інвестиційної привабливості України для потенційних інвесторів, факторів, що її обумовлюють та перспектив країни у питаннях не тільки залучення іноземних інвестицій, але й стимулювання та активізації внутрішніх джерел інвестування розвитку вітчизняної економіки.

Для подальшого дослідження даного явища, перш за все необхідно визначення інвестиційної привабливості як вихідної економічної категорії. Узагальнюючи різні підходи, можна констатувати, що інвестиційна привабливість країни розглядається як сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Існує два підходи до оцінки інвестиційної привабливості: суб'єктивний підхід стратегічного інвестора та об'єктивні передумови інвестиційної привабливості країни-реципієнта.

Оцінюючи перспективи та ризики вкладення коштів у розвиток економіки певної країни з метою отримання доходу, потенційний інвестор досліджує такі фактори як внутрішню політичну стабільність країни, усталеність нормативно-правової бази щодо підприємницької та інвестиційної діяльності, що гарантує недоторканість приватної власності, характер та темпи зростання економіки, стан фондового ринку, фінансово-кредитної системи, місткість і платоспроможність внутрішнього ринку, природні ресурси, соціально-культурні фактори країни тощо.

Підвищення інвестиційної привабливості української економіки є однією із першочергових задач сучасного етапу розвитку. В умовах інтеграції української економіки до європейського простору виникає потреба у об'єктивній оцінці інвестиційної привабливості регіонів України, швидкій реакції на зміну ситуації українських виробників та здатності Уряду виробити законодавчі ініціативи, адаптовані до сучасних реалій. При цьому першочергового значення набуває оцінка інвестиційної привабливості регіонів України та розробка конкретних рекомендацій щодо її підвищення. Оцінка інвестиційної привабливості на цьому рівні – це перший етап прогнозування та передбачення заходів щодо залучення інвестиційних ресурсів і підвищення привабливості країни в умовах євроінтеграції.

Інвестиційна привабливість регіонів формується під дією цілої низки факторів. Частина з цих факторів може бути описана за допомогою статистичних індикаторів, які також характеризують різні аспекти розвитку соціально-економічного середовища регіону. В Україні розроблена спеціальна програма оцінки інвестиційної привабливості регіонів, яка оцінюється по 5-ти узагальнюючих показниках:

- 1) рівень загальноекономічного розвитку регіону;
- 2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури;
- 3) демографічна ознака регіону;
- 4) рівень розвитку ринкових відносин;
- 5) рівень криміногенних, екологічних та інших регіонів [5].

Індекс інвестиційної привабливості регіонів базується на оцінці «жорстких» та «м'яких факторів». До «жорстких» факторів інвестиційної привабливості регіонів відносять: природні ресурси, трудові ресурси, інноваційний потенціал, географічне розташування, споживчий сегмент, бізнес-сегмент, інфраструктура. Так, згідно рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України лідируючими областями за жорсткими факторами лідирують Харківська (1.521), Дніпропетровська (1.511), Одеська (1.494) області та м. Київ (1.490). Негативні тенденції спостерігаються у Закарпатській (1.245), Чернівецькій (1.257) та Хмельницькій (1.312) областях. «М'які» фактори інвестиційної привабливості регіону включають оцінку: ділового клімату, правил та процедур здійснення господарської діяльності, відкритості влади, ділового оптимізму та успішного досвіду. Згідно рейтингу інвестиційної привабливості за «м'якими» факторами лідируючі позиції займають Львівська (1.756), Івано-Франківська (1.591) та Волинська (1.498) області. На останніх позиціях рейтингу виявилися Донецька (1.144), Кіровоградська (1.184) та Полтавська (1.187) області [6].

В загальному рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України лідирує Львівська область (1.601) та Івано-Франківська області (1.478); аутсайдерами залишаються Чернівецька (1.250) та Херсонська (1.264) області (рис. 1).

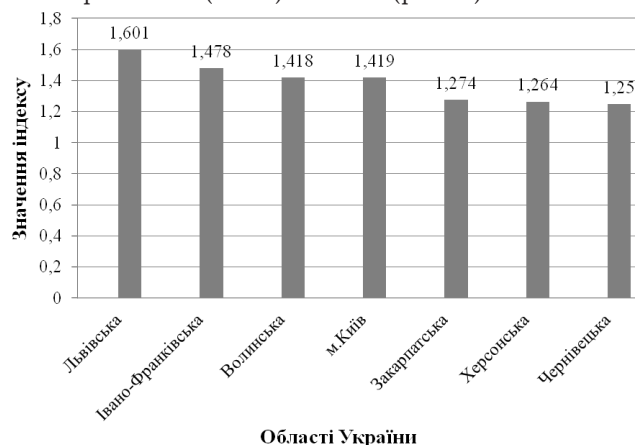

Рис. 1. Значення індексу інвестиційної привабливості регіонів України

В цілому, у 2014 р. соціально-економічний розвиток більшості регіонів України характеризувався подальшим зменшенням промислового виробництва, відпливом інвестиційного капіталу, нестійкою експортною динамікою, скороченням обсягів будівництва, звуженням внутрішнього ринку, погіршенням ситуації на ринку праці і загальним падінням рівня доходів [2]. Основними причинами зниження інвестиційної привабливості регіонів України доцільно вважати політичну нестабільність, корупцію, високу інфляцію, недоступність дешевих і довгострокових кредитів, високий рівень злочинності, поганий стан здоров'я громадян, малоосвічену робочу силу. Позитивні тенденції за підсумками 2015 року відмічаються лише у галузі сільського господарства. Так, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції збільшилися у 15 регіонах (від 1,6% у Закарпатській до 16,0% у Хмельницькій

областях), тоді як спад виробництва спостерігається у 9 регіонах. Найбільший приріст спостерігається у Вінницькій області (13,9%), проте цей показник менше минулорічного у 2,9 рази.

Останні роки інвестиційна активність регіонів України має негативну тенденцію. Так у 2015 році спостерігається зниження інвестиційної активності у всіх регіонах, крім Івано-Франківської (у якій обсяг освоєних капітальних інвестицій зріс на 26,9%) і Хмельницької (на 2,6%) областей. Ще більш відчутним було скорочення обсягів іноземного інвестування, позитивна динаміка мала місце лише в Івано-Франківській області, де з початку 2014 р. приріст прямих іноземних інвестицій склав 112,1 млн дол. США, або 13,8% (таблиця 1).

Таблиця 1

Прямі інвестиції із країн світу в економіку України за 2014-2016 рр. (млн. дол. США)

Країни	2014	2015	2016	01.01.2017
Кіпр	17725,6	12769,4	10239,5	9564,8
Російська Федерація	3525,9	2338,9	3036,9	4317,5
Німеччина	2908,4	2105,2	1598,2	1608,3
Велика Британія	2768,2	2153,4	1790,3	2008,9
Австрія	2314,0	1648,7	1559,8	1271,3
Віргінські острови (Британія)	2275,9	1998,3	1715,0	1682,6
США	934,7	701,6	634,1	574,4
Польща	819,8	808,6	758,3	771,1
Італія	584,6	371,5	343,6	319,6
Литва	346,4	188,2	137,1	125,7
Латвія	84,6	62,6	48,9	42,9
Усього	34288,1	25146,4	21861,7	22287,1

Джерело: [7]

Зменшення обсягу іноземних інвестицій спостерігалось у 24 регіонах; у абсолютних значеннях найсуттєвіше вартість іноземного капіталу зменшилась у м. Києві (-5,9 млрд дол. США), Дніпропетровській (-1,3 млрд дол. США) і Донецькій (-1,0 млрд дол. США) областях. Основною причиною цього стала втрата вартості через курсову різницю, проте у всіх регіонах зафіксовано також масштабне вилучення інвестицій, що свідчить про найбільше за всі часи падіння інвестиційної привабливості регіонів [2].

Зниження інвестиційної активності та припливу іноземних інвестицій спричинено погіршенням показників інвестиційної діяльності в цілому по Україні та по її окремих регіонах. Такі тенденції розпочалися ще у 2013 р. і продовжилися у 2014-2016 рр. Основними причинами даної ситуації на нашу думку можна вважати наступне:

1. Недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах та на місцях. Розробка інвестиційної політики традиційно залишається прерогативою органів влади центрального рівня. Інвестиційна політика регіонального рівня не стала конструктивним елементом системи регулювання інвестиційної діяльності, місцеві ради здійснюють/впливають на інвестиційну діяльність на власний розсуд у рамках чинного законодавства. Інвестиційна діяльність на регіональному рівні здійснюється розрізнено та неупорядковано. А засоби та інструменти ре-

гулювання інвестиційної діяльності на рівні регіонів не введені до базових нормативно-правових документів регіонального розвитку, що не сприяє збільшенню внутрішнього потенціалу регіону.

2. Недосконалість інструментів підвищення внутрішнього потенціалу регіонів. У чинних стратегіях регіонального розвитку відсутні системний і всебічний аналіз внутрішнього потенціалу регіону та визначення способів його використання. У регіональних стратегіях присутній аналіз окремих галузей та сфер діяльності, які становлять господарську основу для даного регіону, проте він не має стратегічної спрямованості як загалом, так і в контексті підвищення інвестиційної привабливості регіонів зокрема.

3. Зниження обсягів залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через проведення антикорупційної операції на їх території.

4. Неefективність окремих інструментів фінансування капітальних проектів. Точковий вплив на інвестиційну діяльність чинять такі інструменти, як державні замовлення, Державний фонд регіонального розвитку, інвестиційні субвенції. Ці інструменти не набули широкого розповсюдження, а також досі на законодавчому рівні не прописаний механізм повернення субвенцій до державного бюджету у разі їх неефективного використання.

5. Низька ефективність та віддача від інвестицій. З року в рік спостерігається концентрація капітальних інвестицій у галузях переробної промисловості (22,1%) та будівництва (16,6%), а прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з інших країн – у галузях переробної промисловості (27,4%), фінансовій та страховій діяльності (25,1%), оптовій та роздрібній торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (разом 13,1%). Натомість, спостерігається і нестача капітальних інвестицій у галузях добувної промисловості і розроблення кар'єрів (12,3%) та сільського, лісового і рибного господарства (7,3%), а прямих інвестицій – у галузях будівництва (2,8%), сільського, лісового та рибного господарства (1,3%) [2].

Висновки і пропозиції. Необхідно зазначити, що основними факторами, які визначатимуть найближчі перспективи та можливості підвищення інвестиційної привабливості регіонів та економічних видів діяльності в країні, виступатиме політична стабільність та усталеність нормативно-правової бази. Значні кроки вже зроблені Україною у цьому напрямі, зокрема, економічні інтереси країни відстоюються наразі у міжнародних судах. Сьогодні визнано економічно недоцільною та згубною газову угоду, зобов'язання щодо якої сприяли відтоку значних фінансових ресурсів на сплату дискримінаційних угод у паливно-енергетичному комплексі. Також вже підписано закон, що дозволяє іноземним інвесторам отримувати вид на проживання в Україні. Крім того, цей закон відміняє вимогу щодо обов'язкової реєстрації іноземних інвестицій. Також з 1 січня 2013 року набрав чинності Закон України № 5205-VI «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», спрямований на створення умов для активізації

інвестиційної діяльності, запровадження сприятливих умов для залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки України, створення нових робочих місць, запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, розвитку регіонів.

Невирішеною проблемою залишається стан розвитку фондового ринку. З метою активізації його діяльності необхідно розробити низку дієвих заходів, а саме: забезпечити рівні умови для потенційних і реальних учасників фондового ринку, розробити систему прозорого та справедливого ціноутворення для уникнення існування тінювих схем реалізації цінних паперів. Подальшому вдосконаленню та стимулюванню притоку інвестицій сприяють соціально-культурні фактори країни, природні ресурси та можливості

і бажання підприємницького сектору розвивати економіку України.

Позитивні зрушення відбуваються і в системі управління регіонами. Усе більше повноважень передається від центральних органів влади на місце. Саме на локальному рівні можуть ефективно та швидко вирішуватися питання інвестування. Проте, місцеві органи влади повинні мати чіткий та логічний механізм реалізації цілей інвестиційної політики, прозорі та зрозумілі інвестору правила гри, що узгоджуються з нормативно-правовою базою в цілому. Крім того, необхідна об'єктивна оцінка внутрішнього потенціалу кожного регіону задля розробки та реалізації стратегічно важливих напрямів та стимулювання розвитку перспективних видів діяльності суб'єктів підприємництва.

Список літератури:

1. Гайдучський А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки // Економіка і прогнозування. – 2004. – Вип. 3. – С. 119-128.
2. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ – К.: НІСД, 2015. – 92 с.
3. Інвестиційний аналіз / А.А. Пересада, Т.В. Майорова, С.В. Онікієнко, Ю.М. Коваленко, С.В. Урванцева; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К., 2008. – 544 с.
4. Осецький В.Л. Інноваційно-інвестиційних вектор соціально-економічного розвитку: регіональний аспект / В.Л. Осецький // Наукові праці НДФІ. – 2012. – № 3(60). – С. 153-185.
5. Оцінка та прогнозування інвестиційної привабливості регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lubbook.org/book_222
6. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/files/projects>
7. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

Харченко Т.Б., Сагайдак Ю.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОВЫШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ВОЗМОЖНОСТИ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы оценки инвестиционной привлекательности регионов Украины, исследованы факторы, ее обуславливающие. Определено, что потенциальный инвестор основное внимание уделяет таким факторам как внутренняя политическая стабильность страны, постоянство нормативно-правовой базы касательно предпринимательской и инвестиционной деятельности, что гарантирует неприкосновенность частной собственности, характер и темп роста экономики, состояние фондового рынка, финансово-кредитной системы, емкость и платежеспособность внутреннего рынка, природные ресурсы, социально-культурные факторы страны. Обозначены перспективы роста инвестиционной привлекательности регионов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционная привлекательность регионов, эффективное управление инвестиционной деятельностью.

Kharchenko T.B., Sagaydack J.A.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS: STRATEGIC ASPECTS AND POSSIBILITIES OF DECISION

Summary

The article is dedicated to the problem of investment attractiveness rating of Ukrainian regions. The factors of investment attractiveness are investigated. The authors pay attention to the significant factors of investment attractiveness as internal political stability of the country, the established legal and regulatory framework for entrepreneurial and investment activities, which guarantees the inviolability of private property, nature and rate of economic growth, state of the stock market, the financial and credit system, the capacity and solvency of the domestic market, natural resources, socio-cultural factors of the country. The perspectives of investment attractiveness increasing are discussed in the article.

Keywords: investments, investment attractiveness, investment attractiveness of regions, effectiveness of investment activity management.